

РІДКІСНІ ВИДИ КОМАХ НА ТЕРИТОРІЇ НПП ГУЦУЛЬЩИНА: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЗБЕРЕЖЕННЯ

В. Пророчук

*Національний природний парк «Гуцульщина»
вул. Дружби, 84, Косів, Івано-Франківська обл. 78600, Україна
e-mail: gutsulpark@rambler.ru*

Представлені дані про сучасний стан 38 рідкісних видів комах на території НПП «Гуцульщина». Проаналізовано їх поширення та розподіл за біотопами, розглянуто пріоритетні заходи щодо їх охорони. Виділено основні типи біотопів з найбільшою концентрацією рідкісних видів комах, котрі мають виняткове значення щодо їх збереження.

Ключові слова: НПП «Гуцульщина», Карпати, комах, рідкісні види, біотоп.

Однією з основних функцій особливо охоронюваних природних територій є збереження та підтримання біологічного різноманіття. Особливої уваги заслуговує найбагатший у таксономічному аспекті клас комах (Insecta), представники якого є невід'ємним компонентом усіх наземних екосистем. Завдяки великій кількості та різноманітності, комахи відіграють величезну роль у біосфері. Разом з тим, через антропогенні зміни навколишнього середовища багато видів комах опинилися у загрозовому стані та потребують особливої охорони. Зростання уваги щодо проблематики охорони рідкісних видів комах в Україні видно на прикладі Червоної книги, до другого видання якої було включено 173 види комах [12], а вже до третього – 221 вид [13]. Відомо що принципи охорони рідкісних видів безхребетних, зокрема комах, суттєво відрізняються від таких щодо хребетних тварин і мають низку характерних рис. Зокрема, охоронні заходи стосовно певних видів комах повинні бути спрямовані насамперед на збереження й підтримання біотопів, які є середовищем існування популяцій цих видів [6, 7].

Матеріали та методика

Основою для статті послужили матеріали власних досліджень, зібрані протягом 2003–2012 рр. на території НПП «Гуцульщина». Під час польових досліджень використовували загальноприйняті в ентомології методи [3, 4, 18]: візуальні спостереження, ручний збір комах повітряним сачком і методом косіння, закладання ґрунтових пасток Барбера, нічний збір комах на світло тощо.

Крім того, було опрацьовано та узагальнено дані, відображені в матеріалах «Літопису природи» парку [8, 9], отримані від низки науковців, що в різний час проводили дослідження ентомофауни на території НПП «Гуцульщина», а також дані літературних джерел [2, 10, 11].

У роботі використано такі скорочення: ЄЧС – Європейський червоний список; ок. – околиці; ПОНДВ – природоохоронне науково-дослідне відділення; ЧКУ – Червона книга України; ЧКУК – Червона книга Українських Карпат; BernC: II – Додаток II Бернської конвенції; IUCN – Червоний список загрожених видів тварин МСОП; категорії: CR – вид у критичному стані; EN – вид під загрозою зникнення; VU – вразливий; NT – близький до стану загрози; LC – вид практично поза загрозою; DD – недостатньо даних для оцінки статусу виду.

Результати і їхнє обговорення

На сьогоднішній день на території НПП «Гуцульщина» зареєстровано 38 видів з 33 родів, 21 родини і 4 рядів класу комах, що потребують охорони на національному та регіональному рівнях. У тому числі 30 видів є занесеними до Червоної книги України [13], 37 – до Червоної книги Українських Карпат [14], 8 – до Червоного списку МСОП [17], 6 – до Європейського червоного списку [15, 16] і 7 – до Додатку II Бернської конвенції [1].

Серед 38 видів комах з охоронним статусом, вказаних для НПП «Гуцульщина», наявність 33 видів не викликає сумнівів, а наявність 5 видів (*Anax imperator*, *Calosoma sycophanta*, *Bombus muscorum*, *Bombus pomorum*, *Nymphalis vaualbum*) потребує підтвердження новими знахідками.

Нижче наведено анотований список рідкісних видів комах, зареєстрованих на території НПП «Гуцульщина».

***Calopteryx virgo* (Linnaeus, 1758)** – Красуня діва (Odonata: Calopterygidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: LC. **Західнопалеарктичний амфібіонтний реофільний вид**, локально поширений у Правобережній Україні, приурочений до річкових долин [13]. У НПП локально поширений на всій території, звичайний, місцями численний у навколводних біотопах, зокрема вздовж річок і потоків [10].

***Anax imperator* Leach, 1815** – Дозорець імператор (Odonata: Aeshnidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: NT. **Західнопалеарктичний амфібіонтний реофільний вид**, дуже локально поширений в Україні, приурочений до стоячих і слабо проточних водойм [13]. Наявність виду на території НПП потребує підтвердження новими знахідками.

***Cordulegaster bidentatus* Selys, 1843** – Кордулегастер двозубчастий (Odonata: Cordulegastridae). Статус: IUCN: NT; ЧКУ: **Зникаючий**; ЧКУК: NT. **Європейський монтанний амфібіонтний реофільний вид**, дуже локально поширений в Українських Карпатах [13]. На території НПП досить звичайний, трапляється вздовж невеликих гірських струмків, на лісових узліссях, просіках і галявинах, піднімаючись річковими долинами до 700–800 м н.р.м. Як зазначає В.О. Мартинов, територія НПП «Гуцульщина» є надзвичайно зручною для детального дослідження біології цього виду [10].

***Sympetrum pedemontanum* (Muller in Allioni, 1766)** – Бабка перев'язана (Odonata: Libellulidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: LC. **Транс'євроазіатський амфібіонтний реофільний вид**. На території України локально поширений у Західному Лісостепу, на Донбасі, Передкарпатті та невеликих висотах у Карпатах, рідкісний [13]. На території НПП – дуже локально поширений та рідкісний, віддає перевагу водоймам із чистою водою та повільною течією [10].

***Calosoma sycophanta* (Linnaeus, 1758)** – Красотіл пахучий (Coleoptera: Carabidae). Статус: ЄЧС: V; ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: CR. **Західнопалеарктичний неморальний вид**. В Україні рідкісний і локальний, у Карпатському регіоні приурочений до рівнинних і передгірних широколистяних лісів, зокрема дібров [13]. **Наявність виду на території НПП потребує підтвердження новими знахідками**.

***Carabus auronitens escheri* Palliardi, 1825** – Турун золотисто-блискучий Ешера (Coleoptera: Carabidae). Статус: ЧКУК: NT. Ендемічний карпатський підвид середньоевропейського монтанного лісового виду. В Україні поширений виключно в Карпатах, де відносно звичайний у лісових біотопах [14]. На території НПП локально звичайний у букових, мішаних і шпилькових лісах.

***Carabus irregularis* Fabricius, 1792** – Турун нерегулярно-ямковий (Coleoptera: Carabidae). Статус: ЧКУК: NT. Середньо-європейський монтанний вид. В Україні поширений виключно в Карпатах, приурочений до гірських корінних лісових екосистем [14]. У НПП дуже локально поширений у старих букових і ялицево-букових лісах.

Carabus intricatus Linnaeus, 1761 – Турун заплутаний (Coleoptera: Carabidae). Статус: IUCN: LR/NT; ЄЧС: V; ЧКУК: LC. Європейський неморальний лісовий вид. В Україні широко розповсюджений і відносно звичайний у Карпатському регіоні, значно рідше трапляється у лісовій та лісостеповій зонах [14]. У НПП населяє передгірні й низькогірні дубові, дубово-букові та букові ліси, локально звичайний.

Emus hirtus (Linnaeus, 1758) – Стафілін волохатий (Coleoptera: Staphylinidae) Статус: ЧКУ: Рідкісний; ЧКУК: VU. Західнопалеарктичний вид, локально поширений по всій території України, практично всюди рідкісний [13]. На території НПП відомий за поодинокими знахідками у Косівському ПОНДВ.

Lucanus cervus (Linnaeus, 1758) – Жук-олень (Coleoptera: Lucanidae). Статус: BernC: III; ЧКУ: Рідкісний; ЧКУК: NT. Західнопалеарктичний неморальний сапроксилобійонтний вид. Локально поширений практично по всій території України, преферує старі широколистяні ліси [13]. На території НПП населяє передгірні діброви (Старокутське ПОНДВ), місцями, вздовж річкових долин трапляється і в поясі букових лісів, всюди рідкісний. Віддає перевагу старим деревостанам зі всихаючими та мертвими деревами.

Osmoderma barnabita (Motschulsky, 1845) – Жук-самітник (Coleoptera: Scarabaeidae). Статус: IUCN: NT; ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: EN. Європейський неморальний лісовий сапроксилобійонтний вид. Дуже локально поширений у лісовій та лісостеповій зонах і Карпатському регіоні, де преферує старі широколистяні ліси зі всихаючими та мертвими, дуплистими деревами [14]. На території НПП відомий за поодинокими знахідками у Косівському ПОНДВ (ок. м. Косів і с. Соколівка).

Anthaxia helvetica Stierlin, 1868 – Антаксія ялицева (Coleoptera: Buprestidae). Статус: ЧКУК: NT. Європейський монтанний лісовий ксилобійонтний вид, приурочений до шпилькових лісів. На території України локально поширений на Поліссі, в Криму та Карпатах [14]. У НПП «Гуцульщина» виявлені 2 особини: у Старокутському ПОНДВ – в ялиново-дубовому лісі, і в Космацькому ПОНДВ – на схилі г. Грегит у ялиновому лісі [8].

Aromia moschata (Linnaeus, 1758) – Вусач мускусний (Coleoptera: Cerambycidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: NT. Транспалеарктичний ксилобійонтний вид, широко розповсюджений на території України, локальний і здебільшого рідкісний [13]. У НПП виявлений у Косівському та Старокутському ПОНДВ, де приурочений до навколводних вербових заростей і алювіальних екотонів зі старими вербами.

Rosalia alpina (Linnaeus, 1758) – Вусач альпійський (Coleoptera: Cerambycidae). Статус: IUCN: VU; BernC: II; ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: VU. Західнопалеарктичний неморально-монтанний ксилобійонтний вид. На території України дуже локально поширений на Волино-Поділлі, у Криму та Карпатах, преферує старі широколистяні та мішані ліси з буком [14]. У НПП достовірно зареєстрований у Косівському ПОНДВ (ок. с. Соколівка).

Bombus muscorum (Linnaeus, 1758) – Джміль моховий (Hymenoptera: Apidae). Статус: ЧКУ: Рідкісний; ЧКУК: VU. Транспалеарктичний лучний вид, поширений по всій території України, але скрізь рідкісний [13]. Наявність виду на території НПП «Гуцульщина» потребує підтвердження новими знахідками.

Bombus pomorum (Panzer, 1805) – Джміль яскравий (Hymenoptera: Apidae). Статус: ЧКУ: Вразливий. Західнопалеарктичний ксеротермофільний лучний вид, локально поширений у багатьох областях України [13]. Наявність виду на території НПП «Гуцульщина» потребує підтвердження новими знахідками.

Xylocopa valga Gerstaecker, 1872 – Ксилокопа звичайна (Hymenoptera: Apidae). Статус: ЧКУ: Рідкісний; ЧКУК: LC. Транспалеарктичний ксеротермофільний лісостепо-

вий вид, локально поширений по всій території України, за винятком Полісся [13]. У НПП відомий за поодинокими знахідками у Косівському ПОНДВ (ок. м. Косів і с. Соколівка).

***Papilio machaon* Linnaeus, 1758** – Махаон (Lepidoptera: Papilionidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: LC. Транспалеарктичний полізональний евритопний вид, звичайний по всій території України [14]. На території НПП звичайний у різноманітних відкритих біотопах, у тому числі й антропогенно трансформованих.

***Iphiclides podalirius* (Linnaeus, 1758)** – Подалірій (Lepidoptera: Papilionidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: LC. **Західнопалеарктичний неморальний лісо-лучний вид, широко розповсюджений і відносно звичайний по всій Україні [13]. У НПП трапляється в передгірних районах та річкових долинах і на гірських схилах південної експозиції, переважно серед чагарників і в садах населених пунктів.**

***Parnassius mnemosyne* (Linnaeus, 1758)** – Мнемозина (Lepidoptera: Papilionidae). Статус: BernC: II; ЄЧС: *; ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: NT. **Західнопалеарктичний лісо-лучний вид, дуже локально поширений на більшій частині України [13]. В НПП локально – звичайний вид, трапляється на всій території, на узліссях, галявинах і лісових луках, у межах поясу букових лісів.**

***Lycaena dispar rutilus* Werneburg, 1864** – Червінець непарний (Lepidoptera: Lycaenidae). Статус: IUCN: LR; BernC: II. Європейсько-сибірський гідрофільний лучний вид, широко розповсюджений на території України [14]. **На території НПП локально звичайний вид, приурочений до гідрофітних лук і екотонів, у межах поясу дубових лісів (Старокутське ПОНДВ).**

***Maculinea arion* (Linnaeus, 1758)** – Синявець аріон (Lepidoptera: Lycaenidae). Статус: IUCN: LR; BernC: II; ЄЧС: V; ЧКУК: NT. Європейсько-сибірський лучно-степовий ксерофільний вид, локально поширений на більшості території України [14]. У НПП поодинокі особини зареєстровані на сухих луках у передгір'ї та поясі букових лісів.

***Maculinea teleius* (Bergsträsser, 1779)** – Синявець телей (Lepidoptera: Lycaenidae). Статус: IUCN: LR; BernC: II; ЄЧС: E; ЧКУК: NT. **Транспалеарктичний гідрофільний лучний вид, дуже локально поширений на території України [14]. У НПП рідко та локально трапляється на гідрофітних луках у передгір'ї (Старокутське ПОНДВ).**

***Hamearis lucina* (Linnaeus, 1758)** – Люцина (Lepidoptera: Riodinidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: VU. Неморальний лісо-лучний мезофільний вид, локально поширений по всій Україні [13]. У НПП відомий за поодинокими знахідками на лісових узліссях та галявинах, у межах поясів дубових і букових лісів.

***Apatura iris* (Linnaeus, 1758)** – Райдужниця велика (Lepidoptera: Nymphalidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: LC. Транспалеарктичний лісовий вид. В Україні поширений у Карпатах, лісовій і на півночі лісостепової зони [13]. У НПП **всюди широко розповсюджений і звичайний.** Імаго часто трапляються на лісових дорогах, просіках та узліссях, по берегах водойм, місцями утворюючи скупчення до кількох десятків особин.

***Limenitis populi* (Linnaeus, 1758)** – Стрічка тополевої (Lepidoptera: Nymphalidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: NT. Транспалеарктичний лісовий вид, поширення якого подібне до попереднього [13]. **Проте на території НПП «Гуцульщина» він трапляється досить локально і рідко.** Приурочений до лісових екотонів у передгірних дібровах, але річковими долинами проникає й вище, в пояс букових лісів.

***Nymphalis vaualbum* (Denis & Schiffermüller, 1775)** – Сонцевик фау-біле (Lepidoptera: Nymphalidae). Статус: ЧКУ: Неоцінений; ЧКУК: DD. Голарктичний лісовий вид, мешканець заплавних і низинних лісів, що спорадично трапляється у лісовій, лісостеповій та степовій зонах [13]. **Наявність виду на території НПП «Гуцульщина» потребує підтвердження новими знахідками.**

***Endromis versicolora* (Linnaeus, 1758)** – Шовкопряд березовий (Lepidoptera: Endromidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: NT. **Європейсько-сибірський лісовий вид**, широко розповсюджений на Поліссі та в Карпатах, локально у лісостепу [13]. На території НПП спорадично трапляється у лісах і на їхніх екотонах, переважно вздовж річкових долин, від низин і до верхньої межі лісу.

***Aglia tau* (Linnaeus, 1758)** – Павиноочка руда (Lepidoptera: Saturniidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: LC. Західнопалеарктичний неморальний лісовий вид, широко розповсюджений і звичайний у Карпатах, локальний – у лісовій та лісостеповій зонах [13]. На території НПП – найбільш характерний, а в період лету – фоновий вид букових лісів усієї території. Звичайний, місцями – численний вид.

***Saturnia pavonia* (Linnaeus, 1758)** – Павиноочка мала (Lepidoptera: Saturniidae). Статус: ЧКУ: Рідкісний; ЧКУК: NT. **Європейсько-сибірський лісо-лучний вид**, широко, але локально розповсюджений по всій Україні [13]. У НПП відомий за поодинокими знахідками імаго на лісових узліссях та галявинах, луках і в садах, у межах поясів дубових і букових лісів.

***Acherontia atropos* (Linnaeus, 1758)** – Бражник мертва голова (Lepidoptera: Sphingidae). ЧКУ: Рідкісний; ЧКУК: LC. **Палеотропічно-середземноморський вид – мігрант**. Нерезидентний представник лепідоптерофауни України, оскільки нездатний перезимувати у наших кліматичних умовах, у зв'язку з чим його охорона у нас є недоцільною [14]. На території НПП «Гуцульщина» відомий за поодинокими знахідками імаго у Старокутському та Косівському ПОНДВ.

***Proserpinus proserpina* (Pallas, 1772)** – Бражник прозерпіна (Lepidoptera: Sphingidae). IUCN: DD; BernC: II; HD: IV; ЄЧС: V; ЧКУ: Рідкісний; ЧКУК: VU. Західнопалеарктичний неморальний мезофільний вид, локально поширений по всій Україні [13]. На території НПП відомий за поодинокими знахідками на луках і лісо-лучних екотонах у межах поясів дубових та букових лісів.

***Peridea anceps* (Goeze, 1781)** – Зубниця дубова (Lepidoptera: Notodontidae). Статус: ЧКУК: VU. Неморальний лісовий мезофільний вид, локально поширений по всій Україні [14]. У НПП відомий за поодинокими знахідками імаго у дібровах Старокутського ПОНДВ.

***Pericallia matronula* (Linnaeus, 1758)** – Ведмедиця велика (Lepidoptera: Erebidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: VU. **Європейсько-сибірський лісо-лучний вид**, дуже локально поширений у лісовій та лісостеповій зонах і Карпатах [13]. У НПП локальний та нечисленний у лісах і на їхніх екотонах, у межах поясу букових лісів (Косівське та Шешорське ПОНДВ).

***Callimorpha dominula* (Linnaeus, 1758)** – Ведмедиця-господиня (Lepidoptera: Erebidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: LC. **Західнопалеарктичний неморальний лісо-лучний вид**, локально розповсюджений на більшості території України [13]. У НПП локально звичайний на лісових узліссях та галявинах, у межах поясів дубових і букових лісів.

***Catocala fraxini* (Linnaeus, 1758)** – Стрічкарка блакитна (Lepidoptera: Erebidae). Статус: ЧКУ: Вразливий; ЧКУК: LC. Транспалеарктичний мезофільний лісовий вид, широко розповсюджений в Україні [13]. **На території НПП досить звичайний у різноманітних лісових і екотонних біотопах**, від низин до верхньої межі лісу.

***Catocala sponsa* (Linnaeus, 1767)** – Стрічкарка малинова (Lepidoptera: Erebidae). Статус: ЧКУ: Рідкісний; ЧКУК: NT. **Західнопалеарктичний мезофільний лісовий вид**, широко розповсюджений в Україні [13]. У НПП населяє передгірні діброви (Старокутське ПОНДВ).

***Euchalcia variabilis* (Piller, 1783)** – Евхальція різнобарвна (Lepidoptera: Noctuidae). Статус: ЧКУ: Рідкісний; ЧКУК: NT. Транспалеарктичний монтанний лісо-лучний гігрофільний вид, локально поширений і нечисленний в Українських Карпатах і на Донецькому кряжі [13]. У НПП відомий за поодинокими знахідками імаго на гірських луках та узліссях у долинах річок, у межах поясу букових лісів (Косівське ПОНДВ).

Серед комах, що занесені до ЧКУ [13], широко розповсюдженими та відносно звичайними на території парку є 9 видів (*Calopteryx virgo*, *Cordulegaster bidentatus*, *Papilio machaon*, *Iphiclides podalirius*, *Parnassius mnemosyne*, *Apatura iris*, *Aglia tau*, *Callimorpha dominula* і *Catocala fraxini*). Усі вони відносно звичайні, а деякі навіть численні, і сучасний стан їхніх популяцій на території НПП “Гуцульщина” не викликає занепокоєння. Те саме стосується і занесених до ЧКУК [14] *Carabus auronitens escheri*, *Carabus intricatus* та *Lycaena dispar rutilus*, а спеціальна охорона бражника «мертва голова» (*Acherontia atropos*), зважаючи на його нерезидентний статус у регіональній лепідоптерофауні, взагалі позбавлена сенсу. Натомість, справді рідкісними на території НПП “Гуцульщина” є 20 видів комах: *Sympetrum pedemontanum*, *Carabus irregularis*, *Emus hirtus*, *Lucanus cervus*, *Osmoderma barnabita*, *Anthaxia helvetica*, *Aromia moschata*, *Rosalia alpina*, *Xylocopa valga*, *Maculinea arion*, *M. teleius Hamearis lucina*, *Limenitis populi*, *Endromis versicolora*, *Saturnia pavonia*, *Proserpinus proserpina*, *Peridea anceps*, *Pericallia matronula*, *Catocala sponsa* та *Euchalcia variabilis*. Більшість із них є стенотопними та вузько-локальними, а як наслідок – дуже вразливими до змін навколишнього середовища. Саме для них, перш за все, необхідні розробка спеціальних заходів охорони та моніторинг чисельності.

На основі біотопної концепції охорони раритетної ентомофауни [5, 6], було виділено основні типи біотопів зі значною різноманітністю раритетної ентомофауни, які репрезентують оселища багатьох раритетних видів комах, а відповідно й відіграють ключову роль у їхньому збереженні. Це, насамперед, корінні передгірні широколистяні (дубові) ліси та їх екотони, корінні гірські широколистяні (букові) та мішані ліси з їх екотонами, а також гірські післялісові луки.

Власне, виключно з передгірними дібровами парку тісно пов’язані 4 види рідкісних комах (*Calosoma sycophanta*, *Lucanus cervus*, *Peridea anceps* та *Catocala sponsa*). Два останніх, крім того, є монофагами дуба. До екотонних біотопів поясу дубових лісів приурочені ще кілька раритетних видів комах, зокрема *Limenitis populi* та *Nymphalis vaualbum*. До гірських букових лісів тісно приурочені 6 раритетних видів комах (*Carabus irregularis*, *C. intricatus*, *Osmoderma barnabita*, *Rosalia alpina*, *Aglia tau* та *Pericallia matronula*). Виключно до корінних широколистяних (дубових і букових) лісів парку приурочені низка рідкісних видів жуків-ксило- та сапроксилобіонтів, що трофічно пов’язані зі старими й мертвими деревами і зникають перш за все через знищення їх оселищ та трофічної бази внаслідок санітарних рубок догляду [16]. Це, зокрема, такі раритети, як *Lucanus cervus*, *Osmoderma barnabita*, *Rosalia alpina* тощо. По одному рідкісному виду комах приурочені до старих шпилькових лісів (*Anthaxia helvetica*) та навколоводних вербових заростей (*Aromia moschata*). Загалом, з лісовими й екотонними біотопами парку тісно пов’язані 22 види комах, що потребують охорони, тобто більше половини усіх раритетних видів, що тут зареєстровані.

Деяко менше (12) рідкісних видів комах пов’язані з лучними біотопами. Зокрема, ксерофітні та мезоксерофітні луки й екотони населяють такі види, як *Xylocopa valga*, *Iphiclides podalirius*, *Maculinea arion* та *Proserpinus proserpina*. Для гігрофітних лучних і екотонних біотопів притаманні *Lycaena dispar rutilus* та *Maculinea teleius*. На мезофітних гірських луках і галявинах мешкають *Parnassius mnemosyne*, *Saturnia pavonia* та *Euchalcia*

variabilis. На всіх типах лук трапляється *Papilio machaon*. Зрештою, враховуючи те, що лісові та лучні біотопи на території НПП «Гуцульщина» часто межують, утворюючи мозаїку різноманітних екотонів, більшість видів ентомофауни здебільшого трапляється саме в екотонних стаціях.

Окрему, не менш важливу роль у підтриманні біорізноманіття парку відіграють водойми, зокрема гірські річки та струмки, що є стаціями для 4 рідкісних видів амфібіонтних комах із ряду Odonata.

Зважаючи на вищесказане, необхідною умовою збереження різноманіття ентомофауни та забезпечення охорони рідкісних і зникаючих видів комах на території НПП «Гуцульщина» є збереження та підтримання біотопів з високими видовим багатством і концентрацією раритетних видів. Насамперед, необхідне встановлення адекватного охоронного режиму в корінних широколистяних та мішаних лісах і їхніх екотонах, котрі становлять ядро різноманітності регіональної ентомофауни. Крім того, необхідні подальші дослідження ентомофауни парку з метою виявлення нових локалітетів рідкісних і зникаючих видів комах, а також ведення моніторингу стану їхніх популяцій.

На території НПП «Гуцульщина» зареєстровано 38 рідкісних видів комах, що потребують охорони на національному та регіональному рівнях. Серед них 30 занесені до Червоної книги України, 37 – до Червоної книги Українських Карпат, 8 – до Червоного списку МСОП, 6 – до Європейського Червоного списку і 7 – до Додатку II Бернської конвенції.

Широко розповсюдженими та відносно звичайними на території парку є 12 видів комах, що перебувають під охороною. Наявність 5 рідкісних видів потребує підтвердження. Решта 20 видів на території НПП «Гуцульщина» є справді рідкісними та потребують спеціальних заходів охорони.

Більше половини рідкісних видів парку тісно пов'язані з лісовими й екотонними біотопами, насамперед з передгірними дубовими та гірськими буковими лісами і їхніми екотонами. Саме ці біотопи відіграють ключову роль у збереженні раритетної ентомофауни.

Необхідними умовами збереження різноманіття ентомофауни НПП, в тому числі рідкісних і зникаючих видів, є підтримання заповідного режиму в усіх масивах корінних широколистяних та мішаних лісів, а також проведення моніторингових спостережень за станом популяцій раритетних видів комах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Безхребетні тварини під охороною Бернської конвенції / за ред. І. В. Загороднюка. К., 1999. 60 с.
2. Геряк Ю. М., Стефурак І. Л. Ноктуоїдні лускокрилі (Lepidoptera: Noctuoidea) Національного природного парку «Гуцульщина» // Роль природоохоронних установ у збереженні біорозмаїття, етнокультурної спадщини та збалансованому розвитку територій: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 10-річчю НПП «Гуцульщина» (м. Косів, Івано-Франківська обл., 18–19 травня 2012 р.). С. 112–115.
3. Дунаев Е. А. Методы эколого-энтомологических исследований. М.: МосгорСИОН, 1997. 44 с.
4. Дунаев Е. А., Боголюбов А. С. Методы сбора и учета численности насекомых: метод. пособие. М.: Экосистема, 1996. 25 с.
5. Канарський Ю. В. Проблема охорони раритетних видів комах і концепція Червоної книги // Наукові основи збереження біотичної різноманітності: матеріали 10-ї наук. конф. молодих учених (Львів, 7–8 жовтня 2010 р.). Львів, 2010. С. 18–24.

6. Канарський Ю. В. Основні наземні біотопи рідкісних видів комах у Карпатському регіоні // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер. біол. 2010. Вип. 29. С. 119–125.
7. Коваль Н. П., Мателешко О. Ю., Канарський Ю. В., Геряк Ю. М. Рідкісні та зникаючі види комах на території Ужанського НПП: загальна ситуація і нові знахідки // Наук. вісн. Ужгород. ун-ту. Сер. біол. 2011. Вип. 31. С. 29–38.
8. Літопис природи НПП «Гуцульщина». Т. 1. 2004. 402 с.
9. Літопис природи НПП «Гуцульщина». Т. 5. 2008. 260 с.
10. Мартынов А. В., Мартынов В. В. Стрекозы (Insecta, Odonata) Национального природного парка «Гуцульщина» // Природничий альманах. Біол. науки: зб. наук. праць. Херсон: ПП Вишемирський, 2008. Вип. 10. С. 93–99.
11. Різун В. Б. Туруни Українських Карпат. Львів, 2003. 210 с.
12. Червона книга України. Тваринний світ / відп. ред. М. Щербак. К.: Укр. енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1994. 464 с.
13. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. А. Акімова. К.: Глобалконсалтинг, 2009. 600 с.
14. Червона книга Українських Карпат. Тваринний світ / за ред. О.Ю. Мателешко, Л.А. Потіш. Ужгород: Карпати, 2011. 336 с.
15. European Red List of Butterflies / C. Van Swaay, A. Cuttelod, S. Collins, D. Maes, M. López Munguira, M. Šašić, J. Settele, R. Verovnik, T. Verstrael, M. Warren, M. Wiemers, I. Wynhof. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. 47 p.
16. European Red List of Saproxyllic Beetles / Nieto A., Alexander K. N. A. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2010. 56 p.
17. IUCN Red list of Threatened Species. Version 2010.4. www.iucnredlist.org.
18. Metody sběru a preparace hmyzu / red. dr. K. Nowak. Praha: Acad., 1969. 244 s.

Стаття: надійшла до редакції 29.11.12

доопрацьована 30.01.13

прийнята до друку 05.02.13

RARE INSECT SPECIES OF THE NNP «GUTSULSCHINA»: PRESENT STATE AND PROSPECTIVES FOR CONSERVATION

V. Prorochuk

National Nature Park «Hutsulshchyna»

84, Druzhby St., Kosiv, Ivano-Frankivsk Reg. 78600, Ukraine

e-mail: gutsulpark@rambler.ru

The data on the current status of 38 rare insect species of the NNP “Hutsulshchyna” are presented. The peculiarities of ecology, distribution and habitat dispersion of rare species with a priority measures for their protection are considered. The basic habitat types characterized by high concentration of rare insect species which have exceptional value on their safety are pointed out.

Keywords: NNP “Hutsulshchyna”, Carpathians, insects, rare species, habitat.

**РЕДКИЕ ВИДЫ НАСЕКОМЫХ НА ТЕРРИТОРИИ НПП «ГУЦУЛЬЩИНА»:
СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ СОХРАНЕНИЯ**

В. Пророчук

*Национальный природный парк «Гуцульщина»
ул. Дружбы, 84, Косов, Ивано-Франковская обл. 78600, Украина
e-mail: gutsulpark@rambler.ru*

Представлены данные о современном состоянии 38 редких видов насекомых на территории НПП «Гуцульщина». Проанализированы их распространение и распределение по биотопам, рассмотрены приоритетные мероприятия по их охране. Выделены основные типы биотопов с наибольшей концентрацией редких видов насекомых, имеющие исключительное значение для их сохранения.

Ключевые слова: НПП «Гуцульщина», Карпаты, насекомые, редкие виды, биотоп.